

MASARYKOVA UNIVERZITA

Sdílení tacitních znalostí mezi studentem učitelství a cvičným učitelem

Mgr. Kateřina Cášková

**Katedra pedagogiky
ČAPV
16. 9. 2015**

Osnova prezentace:

- Teoretické pozadí
- Metodologie
- Zjištění

Definujte zápatí - název
prezentace / pracovníčtě

Tacitní znalosti

- Tacitní a explicitní znalosti jsou dva póly jednoho kontinua
- Tacitní znalosti jsou definované ve vztahu k explicitním
- Tacitní znalosti jsou odlišeny od explicitních:
  - Mírou artikulace
  - mírou uvědomění
- Zpřeměna tacitních znalostí v znalosti explicitní model SECI
- **Definice: tacitní znalost** je *vývoje schopný, zprvu neuvědomovaný předpoklad ke strukturaci zkušenosti jedince, k jeho rozhodování v situacích, usuzování a soudům (rovina myšlení), projevovaný v jednání (např. gesta, mimika, spontánní projev) a vyložitelný při reflexi.*

Model učňovství

- ❏ Osvojování tacitních znalostí je realizováno v modelu učňovství
- ❏ Učňovství je založeno na kooperativním učňovství
- ❏ Princip učňovství:
  - ❏ Nejdřív student učitelství pozoruje svého cvičného učitele
  - ❏ Potom student přebírá roli učitele a společně s cvičným učitelem připravují a reflektují vyučovací hodinu.
- ❏ Na počátku student do určité míry napodobuje vyučovací postupy svého cvičného učitele, i když nezná pozadí těchto vyučovacích postupů, na kterých jsou vystavěny, protože má málo pedagogických zkušeností, kterých ale postupně nabývá a reflektuje je v procesu sdílení se cvičným učitelem, tak rozvíjí svoje tacitní znalosti.

Subjektivní pojetí výuky

- Tacitní znalosti se utváří v neočekávaných situacích
- Neočekávané situace umožní nahlédnout do studentova subjektivního pojetí výuky
- Subjektivní pojetí výuky je základ pedagogického myšlení o pedagogické situaci a jednání v pedagogické situaci
- Subjektivní pojetí výuky je inspirováno pojetím výuky (Mareš, 2013), které je složeno ze šesti částí: pojetí žáka, pojetí učitelské role, pojetí učiva, pojetí edukačních cílů, pojetí výukových metod a pojetí okolních vlivů (tyto vlivy nejsou bezprostřední součástí školy např. rodiče, sociální prostředí rodiny atd.).

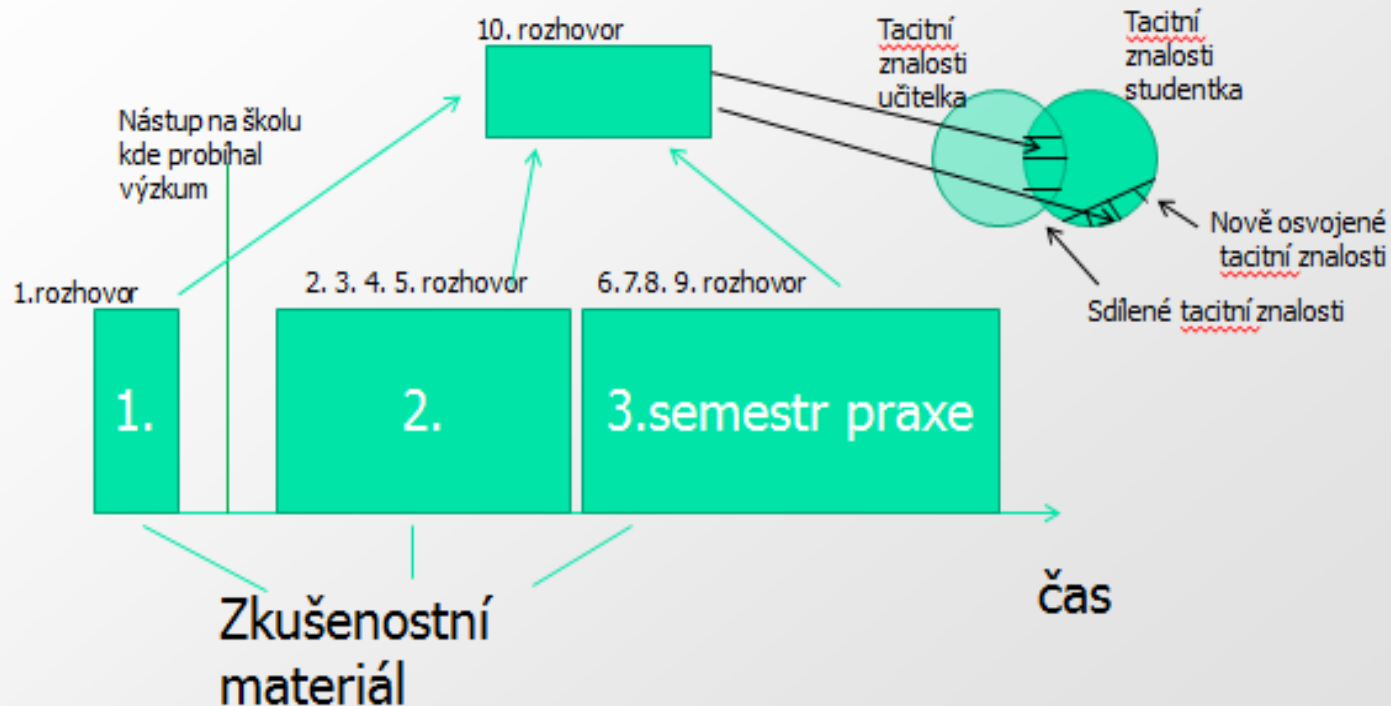
Metodologie

Cílem výzkumného šetření je detekovat tacitní znalosti a to zodpovězením výzkumné otázky:

Co za tacitní znalosti sdílejí student učitelství s cvičným učitelem?

- Případová studie - intenzivní studium jednoho případu.
- Uskutečněno 10 hloubkových rozhovorů v průběhu 1,5 roku. Rozhovory byly zaměřeny na:
  - Subjektivní pojetí výuky, nečekané situace a vzájemnou diskusi.
- Z analýzy těchto rozhovorů vzešel podklad pro závěrečný rozhovor.

Schéma výzkumného šetření

Definujte zápatí - název
prezentace / pracovníště

Sběr dat

Hloubkové rozhovory byly facilitovány metodou čistého jazyka (Lawley a Tompkins, 2002).

Je založena na třech principech:

- 1) doslovné zopakování respondentovi odpovědi (verbální a neverbální),
- 2) užití tzv. „čistých otázek“, které neobsahují žádné výzkumníkovi předpoklady ani jazyk
- 3) výzkumník směřuje otázky na základě odpovědí tak, aby byly v souladu s výzkumnou otázkou

Definujte zápatí - název
prezentace / pracovníčtě

Část rozhovoru s ukázkou „ čistého jazyka“

R: přiblížit tak aby to učivo, které budu učit //

V: Uhm.//

R: bylo **zábavné**, //

V: Uhm.//

R: aby to bylo **stručné, jasné výstižné**.

V: Uhm. Ehm, když teda takhle přemýšlíš

V:, aby to učivo bylo, ehm, **zábavné, stručné, jasné**, tak, ehm, jak to děláš?

R: Tak napřed si musím představit s jakýma - s jakou třídou .... //

Analýza dat

- Data jsou analyzována otevřeným kódováním (Švaříček, Šed'ová, 2007), ze kterého vzešly kategorie tacitních znalostí, které byly sdíleny cvičnou učitelkou a studentkou učitelství.
- Dále bylo zjišťováno, které tacitní znalosti byly pouze sděleny (cvičnou učitelkou) a které byly nejenom sděleny, ale i sdíleny, tedy osvojeny studentkou učitelství.

Zjištění:

Výzkumné šetření odhalilo tři druhy tacitních znalostí v souvislosti s výzkumnou otázkou a tématem studie to znamená tacitní znalosti, které byly nejenom sděleny, ale i sdíleny:

- Tacitní znalosti, které si Milada nově osvojila, tzn. jsou pozorovatelné během jejího vyučování. Toto jsou tacitní znalosti, které jsou součástí nejen jejího myšlení, ale i jednání.
- Tacitní znalosti, které jsou součástí studentčina myšlení, ale nejsou součástí jejího jednání, přesto o jejich využití uvažuje, ale prozatím nejsou vhodné podmínky k jejich realizaci.
- Tacitní znalosti, které jsou součástí jejího myšlení, ale nejsou součástí jejího jednání a k nimž se staví negativně

Způsob sdílení tacitních znalostí:

- Cvičná učitelka pozoruje svého studenta při výuce a na základě svých předchozích zkušeností dokáže odhadnout jeho pozici na praxi. Pokud se vyskytne problémová situace, spustí se modelování myšlenkových procesů.
- Modelováním studentovi cvičný učitel přibližuje svoje pozadí a student si je osvojuje už na základě svých tacitních znalostí.

Tacitní znalost získaná modelováním myšlenkových procesů.

*Cv. uč: velká skupina už to neviděla a nepracovali, to byl takový slabší okamžik, že ty děcka nebyly jakoby {doprovází se gesty} využití a vtažení do toho, příklady dopředu {podívá se na , jo, v okamžiku kdy () to je dobrý, to už jsme řešily v minulých hodinách, takže, nakonec jsi vždycky měla přichystané ty příklady {ukazuje ve vzduchu}, aby ti rychlejší mohli dělat dál. to by se nám (), anebo - e - to už nevím jestli to bylo v téhle třídě nebo v té druhé, určit si **jako ty asistenty, ty seš rychlej pojd', poradíš tomu a tomu**, navíc se cítí: důležitý a řeknou si to možná způsobem {krčí rameny, drobná gesta} míň odborným než to říkáme my, ale těm děckám je to třeba někdy bližší a docela se to osvědčilo, navíc ti šikovní mají pocit, že jsou užiteční a je to fajn i jako co se týká vztahů pro ty děcka.*

Později v diskusi

Student: něco si neuvědomuji dokud to paní učitelka neřekne. (vstup do řeči)

*Cv. Uč.: () promiň {není rozumět, skočí do řeči, omluvné gesto}, ale jsou věci na které jsem taky začla dělat, hm, až pozděj, až mnohem pozděj, třeba takové pak **využívání těch šikovnejch**, mě to před tím nenapadlo a měla jsem pořád pocit že teda budu dávat práci - e - práci navíc a jsem je () a zase jsem se dostávala pořád do té situace a už to bylo neudržitelné, nakonec jsem si s jakou chutí chodí po té třídě a jakoby pomáj a že to má fakt i ten dopad.*

Tacitní znalost, kterou studentka převzala od cvičné učitelky a osvojila si ji už na základě svého zkušenostního pozadí.

Student: Jo. Mě se to líbí když se to vysvětluje jakoby navzájem, mě to přijde takový jakože přirozenější možná ... a myslím že - e - tam se () takový možná ostých s tou učitelkou nebo záleží jako na třídě, ale myslím že jsou některé děti kteří mají takový jakoby třeba problém s učitelem, takže si to raději vysvětlí mezi sebou {sedí klidně, nohy natažené, ruce v klíně, mírně ohnutá záda}

Studentovo pozadí je odlišné a je spíše spojeno s žakovým problémem s učitelem, který je navázán na její zkušenost z výuky, oproti cvičné učitelky, která poukazuje na efekt vztahů mezi žáky a dále přibližuje, jakým způsobem k tomu dospěla.

Definujte zápatí - název
prezentace / pracovníčtě

Projev tacitní znalosti

Tato osvojená kategorie je nejen součástí studentova myšlení, ale i jednání. Což je doloženo videozáznamem z hodiny.

Definujte zápatí - název
prezentace / pracovníčtě

Závěr

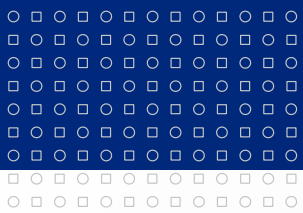
- ❑ Ve výzkumném šetření bylo zjištěno, že cvičná učitelka modeluje myšlenkové procesy na základě strukturace prožité zkušenosti vzhledem k pozitivnímu vývoji studentky učitelství. Toto modelování vychází z její bohaté profesní zkušenosti, a můžeme ji považovat za experta podle stupně dovednostního učení (Dreyfus & Dreyfus, 1986).
- ❑ V rámci tohoto výzkumu byly zjištěny tři kategorie osvojených tacitních znalostí:
  - Tacitní znalosti, které si Milada nově osvojila, tzn. jsou pozorovatelné během jejího vyučování. Toto jsou tacitní znalosti, které jsou součástí nejen jejího myšlení, ale i jednání.
  - Tacitní znalosti, které jsou součástí studentčina myšlení, ale nejsou součástí jejího jednání, přesto o jejich využití uvažuje, ale prozatím nejsou vhodné podmínky k jejich realizaci.
  - Tacitní znalosti, které jsou součástí jejího myšlení, ale nejsou součástí jejího jednání a k nimž se staví negativně.

Definujte zápatí - název
prezentace / pracovníště

Vybraná literatura:

- Ambrosini, V., & Bowman, C. (2001). Tacit knowledge: Some suggestions for operationalization. *Journal of Management Studies*, 38(6), 811–829.
- Dreyfus, H. L. & Dreyfus, S. E. (1986). Mind over machine: The power of human intuition and expertise in the era of the computer. Oxford: Basil Blackwell.
- Gibbs, R., Lima, P., & Francuzo, E. (2004). Metaphor is grounded in embodied experience. *Journal of Pragmatics*, 36(7), 1189-1210,
- Glazer, M., E., & Hannafin, J., E. (2006). The apprenticeship model: Situated professional development within school settings. *Teaching and Teacher Education*, 22, 179–193
- Kinsela, E. A. (2007). Embodied reflection and the epistemology of reflective practice. *The journal of Philosophy of Education*, 41(3), 395-409
- Korthagen, F. et al. (2011). Jak spojit praxi s teorií: didaktika realistického vzdělávání učitelů. Brno: Paido.
- Lawley, J., Tompkins, P. (2000). Metaphor in Mind: Transformation through Symbolic Modelling. The Developing Company Press. ISBN 0-9538751-0-5
- Mareš, J., Slavík, J., Svatoš, T., Švec, V. (1996). Učitelovo pojetí výuky. Brno: Masarykova univerzita
- Nonaka, I. (1994). A dynamic theory of organizational knowledge creation. *Organization Science*, 5(1), 14-37.
- Polanyi, M. (1966/1983). *The tacit dimension*. Gloucester: Peter Smith Publisher.
- Taylor, H. (2007). Tacit Knowledge: Conceptualization and Operationalization. *International Journal of Knowledge Management*, 3(3), 60-73
- Velzen, C., Volman, M., Brekelmans, M., White, S. (2012). Guided work-based learning: Sharing practical teaching knowledge with student teachers. *Teaching and Teacher Education*. 28, 229-239.

Děkuji za pozornost!

